

Pr Liisa-Ly Pakosta
Justiits- ja digiminister
Justiits-ja Digiministeerium
Suur-Ameerika 1
10122 TALLINN

28.04.2025 nr 6.1-1/78

Ettepanek autoriõiguse seaduse ja seotud õigusaktide muutmiseks

Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit (ITL) pöördub Teie poole seoses vajadusega muuta autoriõiguse seadust (AutÕS). 2024. aasta alguses saatis Justiitsministeerium arvamuse avaldamiseks AutÕS muutmise väljatöötamiskavatsuse (02.01.2024 kiri nr 8-3/11-1). ITL vastas sellele 5.02.2024 kirjaga nr 5.1-1/1-1 ja esitas muuhulgas ettepaneku lahendada kavandatava autoriõiguse seaduse muudatusega ära ka pikaajane probleem seoses autorite isiklike õigustega. Kuna meile teadaolevalt ei ole nimetatud väljatöötamiskavatsusele eelnõud järgnenud, esitame uuesti oma ettepaneku autori isiklike õiguste kataloogi lühendamise kohta ning teeme ka mõned ettepanekud, mida ITL-i 5.02.2024 kirjas ei sisaldunud.

ITL-i ettepanek vaadata üle ning lühendada autori isiklike õiguste kataloog aitab vähendada ettevõtete halduskoormust ja lihtsustab oluliselt autoriõiguse regulatsiooni rakendamist Eestis.

1. Autori isiklike õigusi puudutava regulatsiooni ülevaatamine

1.1. Autori isiklike õiguste kataloogi lühendamine

AutÕS-is on autori isiklike ja varaliste õiguste vahel kattuvused. Näiteks omavad isiklikud õigused teose puutumatus (AutÕS 12 lg 1 p 3) ja teose täiendamisele (AutÕS § 12 lg 1 p 7) sisulist kattuvust autori varalise õigusega teose töötlemisele (AutÕS § 13 lg 1 p 5). Kehtivas seaduses sätestatud autori varaline õigus teose töötlemiseks on sõnastatud õigusena *teha teosest kohandusi (adaptsioone), töötlust (arranjeeringuid) ja teisi töötlust*. „Kohandamise“ all mõistetakse üldjuhul toodete või teenuste muutmist vastavalt konkreetsetele vajadustele. Ka teoste kohandamine loetakse teoste muutmiseks. Samuti on „adaptsioon“ sisuliselt teose muutmine.

Selline kattuvus on ebaselgust loov ega soosi stabiilsust õigussuhetes, vaid toob kaasa erimeelsusi ja vaidlusi. Praktikas tähendab see seda, et autorilepingutesse kirjutatakse keerulisi isiklikke õigusi puudutavaid konstruktsioone, et välistada seda, et autor takistab töö tulemiks oleva teose täies mahus kasutamist töö tellija poolt, kuigi autor on kõik varalised õigused töö tellijale loovutanud. Tuleb sageli ette olukordi, kus poolte eesmärk on intellektuaalomandi õiguste täielik loovutamine, võimaldamaks õiguste omandajal objekti vabalt kasutada. Lepingus keskendutakse seejuures varaliste õiguste üleandmisele, kuid isiklike õiguste küsimus jäetakse sageli teadmatuses täielikult reguleerimata. Taoline lähenemine on eriti levinud juhtudel, mil üks lepingupooltest ei ole Eesti juriidiline isik või Eesti taustaga ettevõtte (kohaldub küll Eesti autoriõiguse seadus), kuna paljudes teistes riikides puudub selline ulatuslik varaliste õigustega kattuv isiklike õiguste regulatsioon.

Kuna muutmisõigus ja õigus lisadele (mis hõlmab endas ka teise teose lisamise õigust) on oma iseloomult pigem varalised õigused, eeldatakse sageli, et kõigi õiguste loovutamisega antakse need samuti üle. Isiklikud õigused ei ole seaduse kohaselt aga loovutatavad. Näiteks juhul, kui tellitakse tarkvara, mis on autoriõigusega kaitstud, võiks tunduda iseenesest mõistetav, et kui lepingus on kokku lepitud kõikide autoriõiguste üleminek tellijale, saab tellija tarkvara kasutada, seda teiste programmidega ühendada, lisada täiendavat koodi ning teha tarkvarakoodis selles vajalikke muudatusi. Kehtiv regulatsioon tähendab aga, et sellist õigust tarkvara teiste programmidega ühendada/lisada täiendavat koodi (AutÕS § 12 lg 1 p 4) või selles teha muudatusi ja täiendusi (AutÕS 12 lg 1 p 3) tal tegelikult ei ole, kuna reguleerimata on isiklike õiguste teostamine.

ITL teeb ettepaneku lähtuda põhimõttest, et teose autori au ja vääriskust riivav muutmine kuulub isiklike õiguste kataloogi ning teose autori au ja vääriskust mitteriivav muutmine varaliste õiguste kataloogi.

Lisame, et praktika põhjal saab väita, et seni on nii õiguste omajad kui ka teoste kasutajad lähtunud õiguste teostamisel AutÕS-is kirjas olevatest õigustest ning õiguste katalooge ise uute õigustega ei laiendata, küll aga tõlgendatakse varalisi õigusi väga laialt tulenevalt seaduses sätestatud avatud loetelust, mis tekitab praktikas ebaselgust.

1.2. Autori isiklike õiguste teostamine kolmanda isiku poolt

Kehtivas autoriõiguse seaduses puudub õigusselgus, kas ja millises mahus saab autori isiklikke õigusi litsentseerida. Ka õigusteoorias on sellel teemal erinevaid seisukohti. Õiguspraktikas on levinud isiklike õiguste suhtes ainulitsentsi või lihtlitsentsi andmine vastava isikliku õiguse teostamiseks¹. AutÕS sätestab, et autori isiklikke õigusi ei saa loovutada, aga ei anna vastust küsimusele, millisel määral saab neid litsentseerida. See probleem ei oleks enam nii terav, kui isiklikeks õigusteks jäävad vaid autoriga lahutamatult seotud õigused. Samas on autori isiklikel õigustel oluline roll traditsioonis, kuhu kuulub ka Eesti autoriõigus.

¹ Vt nt ITL-i tarkvaraarenduse tüüplepingu üldtingimused punkt 10.1.2. Kättesaadav:

<https://itl.ee/tarkvaraarenduse-naidislepingud/>. Samuti Startup Estonia IP Assignment and License Agreement.

Kättesaadav: <https://startupestonia.ee/resources/model-documents/>

1.3. ITL-i ettepanekud autorite isiklike õiguste regulatsiooni muutmiseks

1.3.1. Teeme järgmised ettepanekud:

a) Vaadata üle autori isiklike õiguste loetelu AutÕS-is ning jätta alles ainult need õigused, mis on autori au ja väärikusega lahutamatult seotud. Selline lähenemine on levinud ka väga paljudes teistes riikides. Kindlasti tuleb välistada vastuolud/kattuvused autori varaliste õigustega. Seega tuleks kehtivast AutÕS § 12 lg 1 kataloogist võtta välja järgmised isiklikud nn muutmisõigused: õigus teose puutumatusele (§ 12 lg 1 p 3), õigus teose lisadele (§ 12 lg 1 p 4) ja õigus teose täiendamisele (§ 12 lg 1 p 7).

b) Sätestada senisest selgemalt, kas ja kuidas on võimalik autori isiklike õigusi teostada teoste seaduslikel kasutajatel, so isikutel, kes on saanud litsentsi autori varaliste õiguste teostamiseks või omandanud autori varalised õigused. Konkreetse sõnastusettepaneku (vt allpool) tegemisel oleme aluseks võtnud AutÕS 2014. a eelnõu, mis arvestab Põhjamaade, Kanada ja Ühendkuningriigi ning Euroopa autoriõiguse koodeksi lähenemisega ning milles on välja pakutud lahendus, mille kohaselt: (a) autor võib loobuda oma isiklike õiguste teostamisest ning anda nõusoleku oma isiklike õiguste teostamiseks teise isiku poolt; (b) autori tahteavaldus peab olema kirjalik ja selgesõnaline ning võib olla tähtajaline ja (c) tahteavaldust ei saa tagasi võtta.

1.3.2. ITL-i konkreetsemad ettepanekud AutÕS muutmiseks on järgmised:

a) lisada AutÕS §-i 11 järgmised uued lõiked või lisada need VII ptk "Teose kasutamine":

„(5) Autor võib selgesõnalise kirjalikku taasesitamist võimaldava tahteavaldusega tähtajaliselt või tähtajatult loobuda oma isiklike õiguste teostamisest või anda nõusoleku oma isiklike õiguste teostamiseks teise isiku poolt. Nimetatud tahteavaldust ei saa tagasi võtta.

(6) Kui autor on andnud nõusoleku oma isiklike õiguste teostamiseks autori varaliste õiguste omandaja või litsentsisaaja poolt, siis võib sellele tugineda iga isik, kellele varaliste õiguste omaja või litsentsisaaja on andnud õiguse teost kasutada, kui autori tahteavaldusest ei tulene teisiti.“

b) sõnastada AutÕS § 12 järgmiselt:

„(1) Autoril on õigus:

1) esineda üldsuse ees teose loojana ja nõuda teose loomise fakti tunnustamist teose autorsuse seostamise teel tema isiku ja nimega teose mis tahes kasutamisel (õigus autorsusele);

2) otsustada, millisel viisil peab olema tähistatud autori nimi teose kasutamisel – kas autori kodanikunimega, pseudonüümiga või ilma nimeta (õigus autorinimele);

3) vaidlustada autori au või väärikut kahjustavaid muudatusi, moonutusi ja teisi ebatäpsusi teoses endas, selle pealkirjas või autorinime tähistamises (õigus autori au ja väärikuse kaitsele);

4) otsustada, millal teos on valmis üldsusele esitamiseks (avalikustamisõigus);

5) nõuda mõjuva põhjuse olemasolul teose kasutamise lõpetamist (tagasivõtmisõigus);

6) nõuda oma autorinime kõrvaldamist kasutatavalt teoselt.

(2) Käesoleva paragrahvi lõike 1 punktides 5 ja 6 nimetatud õiguste teostamine toimub autori kulul.“

1.3.3. Põhjendame oma ettepanekuid järgmiselt:

Nii varalised kui ka isiklikud õigused tuleb AutÕS-is sätestada hästi selgelt, sest see hõlbustab autorilepingute sõlmimist, ennetab vaidlusi ning tagab suurema õigusselguse nii autoritele kui ka teoste kasutajatele.

Autori isiklike õigustega seonduv ei oma puutumust EL õigusega, kuid neid õigusi reguleerib Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon (Berni konventsioon), mille artikkel 6bis sätestab miinimumnõuded: autoril on õigus nõuda autorsust teosele ning õigus vaidlustada nimetatud teose mistahes moonutamine, lühendamine või muu muutmine või teose väärtust kahandav muu tegevus, mis haavab autori au ja väärikust. ITL-i ettepanek arvestab Berni konventsiooni miinimumiga. ITL on seisukohal, et täna kehtiva isikliku õiguse teose puutumatusele ja isikliku õiguse teose lisadele välja jätmine isiklike õiguste kataloogist ei halvenda autorite olukorda ega õigusi. AutÕS § 13 lg 1 p 5 sätestatud autori varaline õigus teha teosest kohandusi (adaptsioone) töötusi (arranžeringuid) ja teisi töötusi (õigus teose töötlemisele) tagab autoritele sisuliselt sama õiguse, sest teost on lubatud muuta (kohandada) vaid juhul, kui autor on selle õiguse loovutanud või andnud litsentsi selle õiguse kasutamiseks. Alternatiivselt on võimalik AutÕS § 13 lg 1 p 5 ka täiendada, et see üheselt ja selgelt hõlmaks isiklike õiguste kataloogist välja jäävaid isiklike õigusi.

2. Autoriõiguse komisjoni lahendite kokkuvõtete avalikustamine

2.1. Probleemi kirjeldus

AutÕS alusel on võimalik autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õigustega seotud vaidlusi lahendada autorõiguse komisjonis. Samas ei jõua selle komisjoni tööst avalikkusele infot. Komisjoni lahendid puudutavad aga otseselt AutÕS õigusselgust ja selle rakendamise praktikat.

2.2. ITL-i ettepanek

Teeme ettepaneku analüüsida autoriõiguse komisjoni lahendite kokkuvõtete avalikuks muutmise võimalikkust. Kokkuvõtete all peame silmas ülevaadet arutluse all olnud õiguslikest küsimustest ja nende osas langetatud otsustest. Kui mingil määral avalikustamine on ministeeriumi hinnangul võimalik, siis teeme ettepaneku täiendada vastavat regulatsiooni näiteks autoriõiguse komisjoni menetluskorra dokumendis või muudes asjakohastes määrustes.

Täiendavalt teeme ettepaneku kaaluda, kas komisjoni lahendite kokkuvõtete avaldamine võiks toimuda Justiits- ja Digiministeeriumi või mõne muu asjakohase asutuse (nt Patendiameti) veebilehel, võimaldades kõigile huvitatud osapooltele juurdepääsu.

2.3. Põhjendus

Lahendite kokkuvõtete avalikustamine oleks suureks abiks ühtse ja läbipaistva praktika kujundamisele autoriõiguse vaidluste lahendamisel. Avalikud kokkuvõtted võimaldaksid nii autoritel, õiguste omajatel kui ka kasutajatel paremini mõista komisjoni tõlgendusi ja otsustuspõhimõtteid, aidates seeläbi ennetada vaidlusi ning vähendada õiguslikku ebakindlust. Kokkuvõtete avalikustamine aitaks kaasa nii õigusselgusele kui ka parematele teadlikkuse tõstmise võimalustele autoriõiguse valdkonnas.

3. Kaitsekirja esitamise võimaluse lisamine tsiviilkohtumenetlusse

3.1. ITL-i ettepanek

Teeme ettepaneku algatada koos AutÕS muutmisega ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) muutmise lisades TsMS-i potentsiaalse kostja ja kostjaga sarnaste õigustega vahendaja õigus esitada intellektuaalomandi vaidlustes kohtule nn kaitsekiri (inglise keeles *Protective letter*, saksa keeles *Schutzschrift*). Kaitsekirjaga antakse potentsiaalse kohtuvaidluse potentsiaalsele kostjale õigus juba enne tema vastu hagi esitamist teavitada pädevat kohut põhjustest, miks ei tuleks hagi tagamise taotlust rahuldada ja/või miks tuleks enne hagi tagamise taotluse lahendamist kostja ära kuulata.

3.2. Põhjendus

TsMS § 384 lg 3 1. lause kohaselt ei teatata kostjale hagi tagamise avalduse läbivaatamisest. TsMS § 384 lg 3 2. lause alusel on kohtul õigus kuulata kostja ära, kui see on ilmselt mõistlik, eelkõige kui avalduses taotletakse vaidlusaluse õigussuhte esialgset reguleerimist. Seega kostja ärakuulamine on kohtu õigus, kuid mitte kohustus. Kohtupraktikale tuginedes tuleb tõdeda, et on juhtumeid, kus kohtud ei ole kostjaid menetlusse kaasanud ja on kohaldanud hagi tagamise abinõusid tagaselja.

Intellektuaalomandi õiguse rikkumise vaidlustes (nt patendivaidlustes, mida peetakse globaalselt konkureerivate äriühingute vahel) on väga levinud, et kohtutele esitatakse hagi tagamise taotlused sooviga blokeerida konkurendi tegutsemine teatud riigi territooriumil kohtuvaidluse ajaks.

Kuna menetlusseadused nii Eestis kui ka mujal Euroopa Liidus liikmesriikides lubavad hagi tagamise taotluse esitamist ja lahendamist *ex parte* ehk vaidluse vastaspoolt (kostjat) teavitamata, siis on osades riikides loodud kaitsekirja kasutamise võimalus.

Kaitsekiri annab kostjale mõistliku ja menetlusökonoomse võimaluse ära hoida hagi tagamise abinõude rakendamisega kaasnevad ebasoodsad ning vaidluse asjaolusid arvestades õigustamatud tagajärjed. Kaitsekiri ja kostja ärakuulamine annab ka kohtule reaalse võimaluse tutvuda vastaspoole seisukohtadega märkimisväärselt kiiresti ja teha seejärel kaalutletud otsustus hagi tagamise abinõude kohaldamise vajalikkuse üle.

Kohtule kaitsekirja esitamine on meile teadaolevalt kohtupraktikas lubatud või menetlusseaduses reguleeritud näiteks Belgias, Hispaanias, Hollandis, Prantsusmaal, Saksamaal ja Šveitsis. Samuti nähakse kaitsekirja esitamise võimalus ja kohtu poolt arvestamine sõnaselgelt ette ka Euroopa ühtse patendikohtu protseduurireeglites².

Eestisse on juba jõudnud keerukad intellektuaalomandi õiguse rikkumise vaidlused, mistõttu on ka Eestis juba toimunud Eesti menetlusnormide ärakasutamise juhtumeid konkurendi ärihuvide kahjustamise ja uute teenuste ja toodete turulepääsu takistamise eesmärgil.

² Kättesaadav: https://www.unified-patent-court.org/en/court/legal-documents?field_legal_doc_type_target_id=26&field_doc_keywords_target_id (reegel nr 207, lk 81).

Kehtiv TsMS ei näe ette kaitsekirja esitamise võimalust, kuid meie arvates oleks see Eesti menetlusseaduses vajalik meede, mis suurendaks õiguskindlust, hoiaks ära hagi tagamisega kaasnevad õigustamatud tagajärjed (põhjendamatute kulude ja kahjude tekitamise kostja(te)le) ning tagaks menetlusosaliste ärakuulamise ja menetlusökonoomia põhimõtete järgimist senisest paremal määral.

Loodame, et leiate võimaluse ITL-i ettepanekuid arvestada. Palume võimalusel korraldada sel teemal kohtumine, kus saaksime oma ettepanekuid täiendavalt selgitada ja põhjendada ning ühiselt arutada võimalikke lahendusi.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Doris Pöld
Tegevjuht

Keilin Tammepärg, keilin.tammeparg@itl.ee